

Ključni elementi financijske regulative i kontrole u sprječavanju bankovnih kriza

Pavrišek, Renata

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics and Business in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:082271>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij (*Menadžment*)

Renata Pavrišek

**KLJUČNI ELEMENTI FINANCIJSKE REGULATIVE I
KONTROLE U SPRJEČAVANJU BANKOVNIH KRIZA**

Diplomski rad

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij Menadžment

Renata Pavrišek

**KLJUČNI ELEMENTI FINANCIJSKE REGULATIVE I
KONTROLE U SPRJEČAVANJU BANKOVNIH KRIZA**

Diplomski rad

Kolegij: Menadžment rizika

JMBAG: 00102290282

e-mail: rpavrlisek@efos.hr

Mentor: Prof. dr. sc. Ivan Kristek

Komentor: dr. sc. Sofija Turjak

Osijek, 2024.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
University Graduate Study (Management)

Renata Pavrišek

**KEY ELEMENTS OF FINANCIAL REGULATION AND
CONTROL IN PREVENTING BANKING CRISIS**

Graduate paper

Osijek, 2024.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI
(navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Renata Pavrlišek

JMBAG: 0010229028

OIB: 27987526160

e-mail za kontakt: renatapavrlisek@gmail.com

Naziv studija: diplomski studij

Naslov rada: Ključni elementi financijske regulative i kontrole u sprječavanju bankovnih kriza

Mentor/mentorica rada: Prof. dr. sc. Ivan Kristek

U Osijeku, 4. srpnja, 2024. godine

Potpis Renata Pavrlišek

Ključni elementi financijske regulative i kontrole u sprječavanju bankovnih kriza

SAŽETAK

U svrhu doprinosa razumijevanju različitih čimbenika financijske stabilnosti, u radu su opisani aspekti financijske regulative i upravljanja bankovnim rizicima koji imaju izravan utjecaj na nastanak bankovnih kriza. Financijska stabilnost se smatra javnim dobrom jer financijske krize izrazito negativno utječu na ekonomski rast i blagostanje. Sektor bankarstva čini srž stabilnosti gospodarstva te njegova stabilnost značajno utječe na sigurnost cijelog sustava. Adekvatno upravljanje rizicima, koristeći razne metode osigurava poboljšanje strategije i zaštitu od kriznih situacija. Cilj učinkovitog upravljanja rizicima je osigurati neprekidno poslovanje i ostvarivanje ciljeva organizacije, uzimajući u obzir povezanost upravljanja rizicima s donošenjem odluka. Ključno je prepoznati raznolike rizike i primijeniti odgovarajuće strategije za što je potreban kvalitetan menadžment. Povijesni podatci pokazuju razorne, globalne posljedice bankovnih kriza koje se danas pokušava izbjeći financijskom regulacijom. Unatoč sličnostima u prijekriznim razdobljima, nepredvidljivost tehnološkog i globalnog razvoja otežava identifikaciju jasnih uzoraka nastanka bankovnih kriza te sprječava njihovo efikasno predviđanje. Financijska regulacija osigurava sigurno poslovanje banaka, zaštitu korisnika, poticanje inovacija itd. Primjena financijske regulacije ne jamči automatsko poboljšanje stanja na financijskom tržištu, jer postoje prepreke koje mogu dovesti u pitanje njezinu učinkovitost kao što su npr. visoki troškovi regulacije.

Ovaj diplomski rad prikazuje utjecaj kontrole i financijske regulacije na sprječavanje bankovnih kriza kroz primjer Erste banke u Hrvatskoj. Erste banka naglašava važnost profesionalnog upravljanja rizicima i osiguravanja adekvatnog kapitala. Prema financijskom izvješću za 2022. godinu, Erste banka zadovoljava sve regulatorne zahtjeve, učinkovito upravlja rizicima i posluje uz kontinuirani rast.

Ključne riječi: upravljanje rizicima, financijska regulativa, bankovne krize, Erste banka

Key elements of financial regulation and control in preventing banking crises

ABSTRACT

In order to contribute to understanding various factors affecting financial stability, the paper describes aspects of financial regulation and bank risk management that directly impact the occurrence of banking crises. Financial stability is considered a public good because banking crises significantly negatively affect economic growth and prosperity. The banking sector constitutes the core of economic stability, and its stability significantly impacts the security of the entire system. Adequate risk management, using various methods, ensures strategy improvement and protection from crisis situations. The goal of effective risk management is to ensure continuous operations and achieve organizational objectives, considering the connection between risk management and decision-making. It is crucial to identify diverse risks and apply appropriate strategies, which requires quality management. Historical data shows the devastating, global consequences of banking crises, which today are tried to be avoided through financial regulation. Despite the similarities in pre-crisis periods, unpredictability of technological and global development makes it difficult to identify clear patterns in the onset of banking crises and prevents their effective prediction. Financial regulation ensures the safe operation of banks, protects consumers, encourages innovation, etc. However, the application of financial regulation does not automatically guarantee improvements in the financial market, as obstacles such as high regulatory costs can challenge its effectiveness.

This graduate paper shows the impact of control and financial regulation on the prevention of banking crises through the example of Erste Bank in Croatia. Erste Bank emphasizes the importance of professional risk management and ensuring adequate capital. According to its financial report for 2022, Erste Bank meets all regulatory requirements, effectively manages risks, and operates with continuous growth.

Keywords: risk management, financial regulation, banking crises, Erste bank

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Metodologija rada	3
3. Teorijska podloga i pojmovno određenje upravljanja rizicima.....	4
3.1. Vrste rizika i upravljanje bankovnim rizicima	6
3.2. Kontrola i mjerenje bankovnih rizika	9
4. Teorijska podloga i pojmovno određenje bankarske krize	14
4.1. Uzroci bankarske krize	14
4.2. Posljedice bankarskih kriza.....	16
5. Financijska regulativa	17
5.1. Kontrola banaka	19
5.2. Prevencija bankarskih kriza putem regulacije.....	20
6. Analiza poslovanja poslovne banke.....	22
6.1. Opći podatci i financijski pokazatelji Erste banke.....	22
6.2. Upravljanje rizicima Erste banke	25
6.2.1. Upravljanje kreditnim rizikom	26
6.2.2. Upravljanje tržišnim rizikom	27
6.2.3. Upravljanje rizikom likvidnosti	27
6.2.4. Upravljanje operativnim rizikom	28
6.3. Regulatorni zahtjevi Erste banke.....	28
7. Zaključak	30
Literatura	32
Popis tablica	35
Popis slika.....	35

1. Uvod

U svakodnevnom životu i u poslovnom svijetu, ljudi se neprestano susreću s mnoštvom rizičnih situacija i donošenjem odluka koje su vezane za potencijalno rizične ishode. Činjenica je da se budućnost ne može precizno predvidjeti, no postoje razni sustavi i alati koji osiguravaju što bolji uvid u moguće ishode odluka i budućnosti. Upravo ta činjenica, prema autorima Andrijanić, Gregurek i Merkaš (2016), ističe važnost upravljanja rizicima u suvremenom i nepredvidivom poslovnom okruženju u kojem je konkurencija iz dana u dan sve veća.

Banke kao institucije su zapravo ključni element gospodarstva i njihova stabilnost je glavni čimbenik stabilnosti gospodarstva u cjelini. Uz donošenje odluka koje je rizično i sustave upravljanja rizicima koje banke moraju provoditi, također su prisiljene uskladiti svoje poslovanje prema određenim propisima i regulacijama. Financijska stabilnost smatra se javnim dobrom jer financijske krize imaju izrazito negativan utjecaj na ekonomski rast i blagostanje. Mnoštvo regulacija financijskih tržišta i institucija postoje kako bi se osigurala stabilnost i ekonomski rast i njihova je svrha, kako navode autori Matek, Pauković i Poljak (2021), ukloniti nedostatke koji uzrokuju financijske krize.

Svaki pojedinac kao i svaka organizacija kod donošenja odluka procjenjuju moguće ishode i pokušavaju izabrati onaj koji se čini najmanje rizičnim ili onaj koji će producirati najblaže posljedice. Sve organizacije koje žele ostvariti postavljene ciljeve susreću se s neizbježnim aktivnostima i odlukama koje nose određene rizike, a jedini način potpunog izbjegavanja rizika predstavlja potpuni prestanak provođenja aktivnosti što je u konačnici neodrživo. Autori Andrijanić, Gregurek i Merkaš (2016) ističu da je funkcionalno upravljanje rizicima dugotrajan proces koji se provodi prikupljanjem i obradom informacija, jasnim definiranjem kompetencija i kontinuiranim obrazovanjem u svrhu povećanja transparentnosti rizika i olakšavanja samog procesa odlučivanja i upravljanja.

U ovom diplomskom radu fokus se stavlja na utjecaj financijske regulative i kontrole te upravljanja rizicima u sprječavanju bankovnih kriza. Kao što autori van Greuning i Brajovic Bratanovic (2006) navode, banke su izložene mnoštvu rizika u svojem poslovanju koje je moguće kategorizirati u četiri skupine: financijski, operativni, poslovni rizici i rizik događaja. U suočavanju sa svim navedenim rizicima, najvažnije je imati kvalitetan menadžment tj. bitna je "sposobnost prvorazrednih menadžera da brzo reagiraju i rješavaju probleme prije nego što unište financijsko poduzeće" (Rose, Hudgins, 2010: 482).

Svrha diplomskog rada je doprinijeti razumijevanju različitih čimbenika financijske stabilnosti koja je ključni element za postizanje gospodarskog razvoja dok je cilj izložiti problematiku bankovne krize i njezine čimbenike, naglasiti važnost upravljanja rizicima i važnost financijske regulacije za gospodarstvo u cijelosti. Navedena tematika analizirat će se na primjeru poslovne banke u Republici Hrvatskoj.

Rad je strukturiran u šest glavnih poglavlja. U uvodnom poglavlju, definiran je problem i predmet istraživanja te svrha i ciljevi uz kratki pregled strukture rada. Drugo poglavlje sadržava opis korištenih znanstvenih metoda prilikom izrade diplomskog rada. Treće poglavlje sadržava teorijsku podlogu upravljanja rizicima dok četvrto poglavlje opisuje teorijske aspekte bankovnih kriza: pojam, definicija i uzroci bankovnih kriza. U petom poglavlju prikazani su aspekti i značaj financijske regulative u sprječavanju bankovnih kriza i načini prevencije bankovnih kriza. Šesto poglavlje sadržava temeljitu analizu poslovanja jedne hrvatske poslovne banke s naglaskom na analizu upravljanja rizicima i njihove prakse u sprječavanju bankovnih kriza. Zaključno je sumirana sva najvažnija obrađena tematika.

2. Metodologija rada

Prilikom izrade diplomskog rada korištena je stručna i znanstvena literatura, relevantni internetski izvori i članci te vlastito znanje autorice stečeno tijekom studija i na kolegiju Menadžment rizika.

Autori Čendo Metzinger i Toth (2020) navode da većina znanstvenih radova sadrži kombinaciju različitih metoda kako bi se osigurala pouzdanost i što veća točnost podataka, shodno tome, tijekom izrade rada primijenjene su različite znanstvene metode, uključujući metode analize, sinteze, dedukcije, indukcije, kompilacije, klasifikacije i deskripcije.

Prema autorima Čendo Metzinger i Toth (2020), navedene metode mogu se opisati na slijedeći način: analiza je proces traženja veza i izvođenja zaključaka rastavljanjem složenih ideja ili pojava na njihove elemente, dok je sinteza obrnut proces. Analiza i sinteza su korištene u istraživačkom dijelu rada, u poglavlju Analiza poslovanja poslovne banke. Metoda kompilacije označava čin preuzimanja tuđih znanstvenih radova, stajališta i zaključaka koji su predmet istraživanja kako bi se prikazala tema. Metoda kompilacije korištena je u svim poglavljima ovog rada. Klasifikacija podrazumijeva podjelu općeg pojma na posebne pojmove unutar određenog opsega i primijenjena je u radu pri podjeli vrsta rizika. Deskripcija se odnosi na opis pojmova koji su predmet istraživanja i korištena je u teoretskom dijelu rada, pri opisivanju pojmova upravljanja rizicima, bankovne krize i financijske regulative. Deduktivna metoda se koristi za izvođenje pojedinačnih zaključaka iz općih sudova, dok induktivna metoda koristi analizu pojedinačnih činjenica za formuliranje općih sudova i u radu su korištene pri strukturiranju zaključka rada. Kombinacija ovih metoda doprinijela je temeljitom istraživačkom pristupu pri izradi diplomskog rada.

3. Teorijska podloga i pojmovno određenje upravljanja rizicima

Za rizike se može reći da su pojave koje je nemoguće potpuno izbjeći no postoji mnoštvo strategija kojima ih se pokušava kontrolirati. Postoje razni načini upravljanja rizicima ili pak transferiranja rizika koji služe umanjenju loših posljedica rizičnih odluka. „Upravljanje rizikom (eng. *risk management*) je proces mjerenja, procjene rizika i razvoja strategija za kontrolu rizika.“, a „odnosi se na događaje i okolnosti koje mogu negativno utjecati na poduzeće (utjecaj na sam opstanak poduzeća, ljudske i kapitalne resurse, proizvode i usluge, potrošače, kao i vanjske utjecaje na društvo, tržište i okoliš)“ (Udovčić, Kadlec, 2013: 51). Vujović (2009) ističe da napretkom tehnologije i rastom društvenih standarda, rizici postaju sve složeniji i češći. To znači da je potrebno pronaći načine za upravljanje rizicima jer su oni sastavni dio života kako pojedinaca tako i društva.

Prema Latkoviću (2002), upravljanje rizicima neizostavan je dio investicijskog poslovanja koji se sastoji od prepoznavanja i mjerenja različitih vrsta rizika te definiranja postupaka upravljanja rizicima. Još 1996. godine, regulatorne institucije u svijetu prepoznale su važnost primjene sustava upravljanja rizicima pa je tada Banka za međunarodna poravnanja (BIS) donijela regulaciju o mjerama upravljanja rizicima te se na osnovu tih regulacija pokrenuo razvoj minimalnih standarda za sve financijske institucije, a ne samo za banke.

Cilj učinkovitog sustava upravljanja rizicima je osigurati kontinuiranost poslovanja i postizanje općih ciljeva organizacije uzevši u obzir da je upravljanje rizicima usko povezano s donošenjem odluka u organizacijama. Kod primjene sustava upravljanja rizicima, važno je imati u vidu široku raznolikost rizika i potrebno je implementirati strategije u skladu s različitim rizicima i faktorima odlučivanja. Kako bi se primjenjivala korektna strategija i kako bi se poboljšala cjelokupna kvaliteta donošenja odluka, menadžerima je preporučeno primjenjivanje analize rizika (Pongrac, Majić, 2015).

Autori Udovčić i Kadlec (2013) naglašavaju korisnost implementacije upravljanja rizicima u organizacijama koje prema njima značajno utječe na pravovremenost reakcija na promjene u okolini i na prepoznavanje prilika za organizaciju. Neadekvatno upravljanje rizicima potencijalno može nanijeti ozbiljne štete u razvojnoj putanji organizacije te može doprinijeti stagnaciji organizacije u utrci za bolju poziciju na tržištu među konkurentima.

Donošenje odluka u organizaciji najčešće se odvija u tri različita uvjeta, to su uvjeti izvjesnosti, rizika i neizvjesnosti koji određuju ishode i posljedice odluka te o njima ovisi uspješnost procjene. Odlučivanje u uvjetima izvjesnosti podrazumijeva rješavanje poznatih i strukturiranih

problema donošenjem rutinskih odluka dok je u uvjetima nesigurnosti suprotno. U uvjetima neizvjesnosti, donositelj odluke se suočava s neuobičajenim problemima i mora donositi intuitivne odluke i nova rješenja. Odlučivanje u uvjetima rizika podrazumijeva sredinu između te dvije suprotnosti (Udovčić, Kadlec, 2013).

Kao što se svaki proces sastoji od određenih etapa, proces upravljanja rizicima se sastoji od pet aktivnosti prema autoru Srića (2011):

- Identifikacija svih relevantnih izvora rizika
- Procjena učestalosti i ozbiljnosti mogućih gubitaka
- Odabir/razvoj metode kontrole rizika
- Primjena odabrane metode
- Nadgledanje učinkovitosti i održivosti odabrane metode.

Aktivnosti su navedene kronološki, onim redoslijedom kojim se u praksi najčešće odvijaju i mogu se promatrati kao uzastopne etape u procesu upravljanja rizicima. Proces započinje identifikacijom potencijalnih i relevantnih izvora rizika koji se zatim evaluiraju i procjenjuje se njihova mogućnost događanja i potencijalni gubitci. Kada se ustanove relevantne vrste rizika, dolazi ključna etapa uspješnog procesa upravljanja, a to je odabir i razvoj odgovarajuće tehnike/metode kontrole rizika. Nakon odabira prihvatljive metode, slijedi implementacija iste i na kraju dolazi nadgledanje učinkovitosti i evaluacija cijelog procesa i njegovih rezultata.

Autor Hopkin (2018) ističe da organizacije u današnjem okruženju u odnosu na prošlost, više ne mogu dopuštati nastanak situacija u kojima iznenađeni neočekivanim događajima trpe financijske gubitke, poremećaje u poslovanju, gubitke tržišnog postotka ili štete ugledu. U središtu fokusa menadžmenta rizika je procjena mogućih odgovora na rizike i donošenje odluka o najprikladnijem odgovoru. Donošenje adekvatnih odluka pridonosi nastanku koristi za organizacije i za pojedince te može otkriti i „dobru stranu preuzimanja rizika“.

Hopkin (2018) također predstavlja na kojim područjima, aktivnim pristupom poslovnom riziku i upravljanju rizicima, organizacije mogu postići poboljšanja, a to su: područje strategije, područje taktike, područje operacija i područje usklađenosti. U navedenim područjima dolazi do poboljšanja jer se rizici koji su direktno povezani s ovim područjima detaljnije analiziraju i samim time donositelji odluka su stavljeni u bolje situacije i donose adekvatnije odluke.

3.1. Vrste rizika i upravljanje bankovnim rizicima

Autori Andrijanić, Gregurek i Merkaš (2016), predstavljaju upravljanje rizicima kao novi koncept koji podrazumijeva prepoznavanje različitih vrsta rizika s kojima se organizacije suočavaju. Organizacije se u skladu sa svojim djelatnostima suočavaju s određenim vrstama rizika te se također na različitim razinama organizacije mogu susresti s različitim kombinacijama rizika. Kako bi se sa svakim rizikom suočilo na adekvatan način, menadžment se mora prilagoditi potrebama organizacije i individualno pristupiti svakoj vrsti rizika. Općenito, rizike se klasificira prema njihovom ishodu koji može biti pozitivan, negativan ili neutralan. Kada je ishod rizika pozitivan, on se smatra prilikom, dok se u suprotnom, kada je ishod negativan, rizik smatra gubitkom.

Postoji mnoštvo podjela i vrsta rizika, Barjaktarović (2009) kategorizira vrste rizika na sljedeći način:

- Financijski i nefinancijski rizik
- Dinamički i statički rizik
- Fundamentalni i posebni rizik
- Čisti i špekulativni rizik.

Financijski rizici se odnose na situacije u kojima postoji nesigurnost ishoda vezanog uz novčane gubitke, a nefinancijski rizici se odnose na situacije u kojima ne može doći do financijskih posljedica. Dinamički rizici se pojavljuju zbog nastalih promjena u gospodarstvu, kao što je na primjer promjena razine cijena unutar neke države, dok su statički rizici suprotno. Statički rizici mogu biti uzrokovani kada nema promjena u gospodarstvu, primjerice prirodnim katastrofama. Fundamentalni rizici proizlaze iz čimbenika koji imaju utjecaj na veliki broj ljudi, a to su npr. ekonomske, društvene, političke i prirodne pojave, dok posebni rizici najčešće utječu na mali broj ljudi i rezultat su pojedinačnih događaja. Špekulativni rizici nastaju iz situacija u kojima postoje mogućnosti i gubitka i dobitka, dok čisti rizici označavaju situacije u kojima postoji samo mogućnost gubitka.

Bankarske institucije aktivnim upravljanjem rizicima ostvaruju konkurentsku prednost. Aktivno upravljanje rizicima znači da institucije svjesno preuzimaju rizike, predviđaju negativne promjene, štite se od neočekivanih događaja i stječu znanje u procjeni rizika. Takve institucije su bolje pripremljene za nepovoljne situacije i manje su podložne neuspjesima. Nasuprot tome, konkurenti koji aktivno ne upravljaju rizicima mogu privremeno profitirati, no najčešće se suočavaju s problemima kada se rizici materijaliziraju. Upravljanje rizicima treba

predstavljati samu bit strategije poslovanja, a ne samo kratkoročni fokus na profitabilnost (Bessis, 2010).

Rizici koji se najčešće pojavljuju u bankovnom poslovanju su:

- Kreditni rizik
- Tržišni rizik
- Rizik kamatne stope
- Rizik likvidnosti.

Kreditni rizik, prema autorici Barjaktarović (2009), je najčešći i najveći rizik u svakodnevnim bankarskim aktivnostima no često predstavlja i najveći izvor profita za banke. „Kredit je svaki financijski instrument koji aktualno ili potencijalno uključuje otplatu glavnice i plaćanje kamata na ugovoreni rok“ (Kandžija, Živko, 2004: 258), dok je prema definiciji Zakona o kreditnim institucijama, „Kreditni rizik jest rizik gubitka zbog neispunjavanja dužnikove novčane obveze prema kreditnoj instituciji“ (Narodne novine, br. 94/16). Drugim riječima, kreditni rizik predstavlja postojanje mogućnosti da kreditni dužnik neće biti sposoban ili voljan vratiti kredit, kamate ili oboje, što u konačnici dovodi do mogućih gubitaka za instituciju. Autor Bessis (2010) navodi nekoliko vrsta kreditnog rizika: rizik neplaćanja, rizik migracije, rizik izloženosti, takozvani LGD (gubitak u slučaju neispunjenja obveza) i rizik druge ugovorne strane.

Situacija koja je usko povezana s kreditnim rizikom a poznata je kao *default* ili bankrot, predstavlja ključnu komponentu financijskog svijeta. Da bi se procijenio kreditni rizik, koriste se različite metode rangiranja koje objavljuju ugledne agencije poput S&P, Moody's, Fitch i drugih. Navedene metode daju uvid u vjerojatnost *defaulta* tijekom promatranog vremenskog razdoblja (Latković, 2002:465).

Kako bi izloženost kreditnom riziku bila što manja, institucije bi trebale provoditi što točnije i pouzdanije procese odobravanja kredita klijentima, uspostaviti prikladnu kreditnu administraciju te aktivno provoditi mjerenje, upravljanje i kontrolu nad kreditnim rizicima (Čičković, 2011).

Tržišni rizik, prema autorici Čičković (2011), predstavlja rizik s kojim se banke suočavaju uslijed nepovoljnih kretanja tržišnih cijena tj. on nastaje kao rezultat promjene cijena tržišnih vrijednosnih papira. Tržišni rizik u institucijama obično je reguliran jednim od tri načina:

- Bazelskim amandmanima za tržišni rizik iz 1996.-1997.
- kapitalnim zahtjevima pridruženim svakoj izloženosti riziku

- korištenjem uobičajenog izračuna "vrijednosti pod rizikom".

Kamatni rizik prema autoru Bessisu (2010), opisan je kao izloženost oscilacijama neto kamatnih prihoda, što je u principu rezultat promjena kamatnih stopa. „Kamata predstavlja iznos koji zajmotražitelj plaća kreditoru na posuđena sredstva kroz određeno vremensko razdoblje uz ugovorom određenu kamatnu stopu koja može biti dogovorena kao fiksna ili varijabilna“ (Kandžija, Živko, 2004: 228). Većina financijskih transakcija, poput zajmova, depozita i štednih računa, podložno je promjenama zbog izloženosti kamatnom riziku jer su njihovi prihodi i troškovi vezani uz kamatne stope koje su također promjenjive. Čak ni transakcije s fiksnom kamatnom stopom nisu otporne na kamatni rizik zbog promjena na tržištu koje mogu rezultirati gubitcima ili dobitcima zbog propuštenih prilika. Prema autorima Kandžija i Živko (2004), menadžment rizika kamatnih stopa predstavlja osnovu pouzdanosti i sigurnosti svih banaka te on podrazumijeva upravljanje strukturom aktive i pasive banaka u svrhu kontroliranja utjecaja kamatnog rizika na financijski rezultat.

Rizik (ne)likvidnosti se odnosi na nedostatak dostupnosti sredstava kada su potrebna, on ovisi o općim poremećajima na tržištu dok ekstremni nedostatak likvidnosti može rezultirati propadanjem organizacije. Banke bi trebale razviti alternative za osiguranje financijske stabilnosti koje ne ovise isključivo o likvidnosti tržišta. To bi moglo uključivati zadržavanje likvidnih sredstava kao alternativnog izvora financiranja, koja bi trebala biti lako dostupna u kratkom roku, dok bi dugoročna imovina mogla biti podložnija promjenama na tržištu i gubitku vrijednosti (Bessis, 2010).

„Rizik financiranja likvidnosti dalje se dijeli na rizik insolventnosti i rizik strukturalne likvidnosti. Prvi je kratkoročni rizik neispunjenja trenutnih ili budućih platnih obveza u cijelosti, na vrijeme i na gospodarski opravdan način, dok je rizik strukturalne likvidnosti dugoročni rizik gubitaka uslijed promjene troška vlastitog refinanciranja Banke ili kamatne marže“ (Erste banka, 2023: 195).

„Likvidna sredstva čine banku otpornom na povremene trenutke nelikvidnosti cjelokupnog financijskog tržišta, ali predstavljaju i alternativne izvore sredstava za obveze u kratkom budućem periodu“ (Čičković, 2011: 71).

Rizik nelikvidnosti može biti egzogeni ili endogeni. Egzogeni rizik nelikvidnosti nastaje zbog promjena cijena uzrokovanih vanjskim faktorima, koje djeluju na sve sudionike tržišta. S druge strane, endogeni rizik proizlazi iz individualnih promjena u pozicijama investitora i uglavnom ovisi o veličini tih pozicija te planiranom vremenskom okviru za njihovu likvidaciju. Postoji

nekoliko načina mjerenja rizika nelikvidnosti, pri čemu se kao najjednostavniji navodi promatranje razlike između kupovne i prodajne cijene (*bid-ask spread*) (Latković, 2002).

Autori Howells i Baine (2007) navode još nekoliko vrsta rizika s kojima se banke suočavaju u svom poslovanju:

- rizik neplaćanja
- kapitalni rizik
- rizik prihoda
- rizik reinvestiranja.

Rizik neplaćanja predstavlja opasnost da zajmoprimac neće ispuniti svoje obveze plaćanja kamata ili vraćanja glavnice u dogovorenom roku dok se kapitalni rizik odnosi na mogućnost da vrijednost imovine bude neočekivana prilikom prodaje ili dospjeća. Rizik prihoda označava potencijalnu razliku između stvarnog i očekivanog prihoda od imovine, a rizik reinvestiranja predstavlja rizik da će stopa povrata dostupna za reinvestiranje sredstava iz dospjele imovine u budućnosti biti drugačija od očekivane.

Autorica Čičković (2011) navodi da je osnovni razlog razvitka upravljanja rizicima u praksi finansijskih institucija potreba za očuvanjem povjerenja korisnika u cjelokupni finansijski sustav što se ostvaruje upravo ažurnim prepoznavanjem rizika i minimizacijom utjecaja rizika na poslovanje. Svrha upravljanja rizicima je postizanje dva cilja, a to su: zaštita likvidnosti institucije i maksimiziranje stope prinosa na kapital.

Općenito, „Upravljanje rizicima ne nastoji eliminirati rizike, već stvoriti okruženje u kojem se mogu donijeti optimalne poslovne odluke uzimajući u obzir identificirane rizike i posljedice koje oni mogu izazvati“ (Pongrac, Majić, 2015: 97), pa tako i u finansijskim institucijama nije cilj izbjegavati rizike već upravljati istima.

„Aktivno upravljanje rizicima na nivou institucije podrazumijeva pouzdane mjere rizika kako bi alocirali oskudni kapital u investicije s najboljim omjerom rizika i prinosa“ (Čičković, 2011:54). Optimizacija omjera rizika i prinosa predstavlja generalni cilj upravljanja bankovnim rizicima.

3.2. Kontrola i mjerenje bankovnih rizika

Prema autoru Bessis (2010), postoje preduvjeti za efikasan nadzor i kontrolu rizika, a oni obuhvaćaju: analizu podataka o riziku, primjenu modela rizika te organizacijsku strukturu za

nadzor nad rizikom. Ispunjavanje navedenih preduvjeta za institucije predstavlja izazov. Analiza podataka o riziku predstavlja izazov zbog nedostatka potpunih informacija o portfeljima. Bez primjene modela rizika, nemoguće je efikasno pratiti i upravljati rizicima, također organizacijski izazovi u kontroli rizika uključuju decentralizaciju procesa upravljanja rizikom. Napredovanje procesa upravljanja rizicima potaknut je uspostavljanjem regulacija i propisa za poslovanja te razvojem kvantitativnih metoda za mjerenje rizika i modeliranje mogućih gubitaka. Bankarski propisi imali su ključnu ulogu u pojednostavljivanju navedenih metoda putem nametanja kapitalnih zahtjeva za sve relevantne rizike i kvantifikaciju istih.

S obzirom da sigurnost financijskog tržišta ima velike posljedice na sva nacionalna gospodarstva, sigurnost takvog sustava nije dovoljno kontrolirati isključivo na temelju nacionalnih središnjih banaka te je iz tog razloga nastao Bazelski odbor za nadzor banaka (BCBS). Bazelski sporazumi su proizašli iz sastanka regulatora u Banci za međunarodno poravnanje u Baselu (BIS) i oni su ključni element pri uspostavi propisa. Banka za međunarodna poravnanja objedinjuje 27 središnjih banaka - zemalja članica Banke za međunarodna poslovanja, ima nadzornu ulogu i djeluje kao glavna, vrhovna banka među bankama članicama. Kao osnovnu zadaću Bazelskih sporazuma autori navode regulaciju bankovnog kapitala uz naglasak na sigurnost i stabilnost financijskog i bankarskog tržišta (Mitrović i dr., 2015).

Prvi Bazelski sporazum - Basel 1, usvojen 1988. godine, postavio je jednostavna pravila za kapitalne zahtjeve banaka i bavi se bankovnim izloženostima kreditnom riziku. Nakon prvog Bazelskog sporazuma, evaluacijom dotadašnjih rezultata i reakcija institucija, radilo se na izmjenama i dopunama pravila te je tako nastao i drugi sporazum. Basel 2 uveo je interni model za procjenu rizika, koristeći interne kreditne ocjene kako bi se odredila kapitalna naknada i dopune pravila bile su usmjerene na preciznost mjerenja rizika. Međutim, i dalje su neki propisi su imali svoje mane, kao što je na primjer nedostatak regulacije za *hedge* fondove, što je dovelo do potrebe za novim, dosljednijim i ojačanim propisima. Samoregulacija i "kodeksi ponašanja" više se nakon velike krize ne smatraju dovoljnim za institucije, jer su nedostaci u propisima u današnjem poslovnom svijetu postali zastarjeli i nedostadni. Stoga je ključno osigurati da propisi budu dosljedni i učinkoviti u zaštiti stabilnosti financijskog sustava (Bessis, 2010).

Basel 3 predstavlja sporazum predložen 2010. godine i on nosi nova pravila vezana za osiguravanje minimalne razine trajnog kapitala. Ovim sporazumom povećane su minimalne granice vlastitog i proširenog vlastitog kapitala te je uvedena nova kategorija kapitala,

takozvani „antistresni“ kapital. „Antistresni“ kapital je namijenjen korištenju u nesigurnim, stresnim periodima i okolnostima za institucije (Čičković, 2011).

Krajem 2017. godine, Bazelski odbor uveo je niz važnih revizija dotadašnjih sporazuma. Ove revizije često se nazivaju “Basel 4”. Takozvani Basel 4 uglavnom se temelji na namjeri smanjenja velike varijabilnosti rizikom ponderirane imovine (RWA), za koju odbor smatra da dovodi do gubitka povjerenja u sustav kapitalnih zahtjeva temeljenih na riziku (Sironi, 2018).

Postoji nekoliko tehnika zaštite od kamatnog rizika, prema autorima Kandžija i Živko (2004) tri glavne su:

- *Futures* ugovori
- Opcije na kamatnu stopu
- Kamatni *swap*.

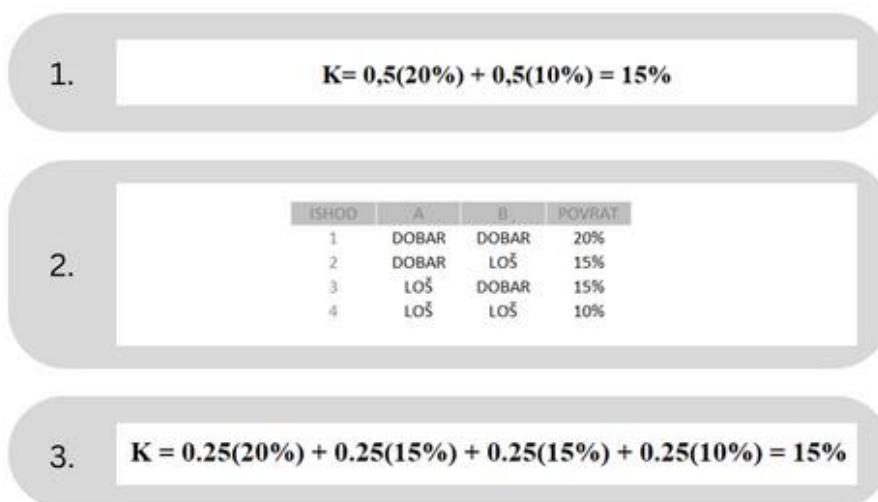
Prema autorima Lazibat, Županić i Baković (2009), ***Futures* ugovori**, uvedeni 1999. godine, još se mogu nazvati ročnicama ili budućnosnicama. Nastali su kako bi se osiguralo transparentnije utvrđivanje cijena na tržištu i otklanjanje kamatnog rizika. *Futures* ugovori „obvezuju kupca na kupnju ili prodaju određenog dobra u budućnosti“ (Lazibat i dr., 2009). Prilikom sklapanja *futures* ugovora o trgovanju određenom robom, utvrđuju sve relevantne informacije za narudžbu kao što su količina, cijena, mjesto isporuke i krajnji datum isporuke koji je zapravo datum konačnog ispunjavanja obveza prema ugovoru. Opcije na kamatnu stopu i kamatni *swap*-ovi su naprednije strategije trgovanja u odnosu na *futures* ugovore. **Opcijama na kamatnu stopu**, kupac dobiva pravo, ali ne preuzima i obvezu kupnje ili prodaje, „opcijom određenoga terminskog ugovora na neki dan u budućnosti“ (Lazibat i dr., 2009), te u zamjenu za to pravo kupac plaća određenu premiju na koju se često postavljaju vremenski limiti isplate. ***Swap* ugovori** mogu biti kamatni i valutni te oni označavaju interne dogovore između dvije strane o zamjeni novčanih tijekova u budućnosti, prema unaprijed dogovorenoj formuli.

Prema autorici Barjaktarović (2009), metode koje se koriste pri mjerenju i upravljanju tržišnim rizikom su: analiza osjetljivosti, testiranje ekstremnih događaja, analiza scenarija, CAPM model i *Value-at-risk* metoda. Analiza osjetljivosti se koristi za utvrđivanje kako promjene određenih faktora rizika (npr. kamatne stope, cijene dobara, valutni tečaj) utječu na vrijednost portfelja. Testiranje ekstremnih događaja uključuje procjenu potencijalnih gubitaka na tržištima u slučaju ekstremnih promjena faktora rizika. Ova metoda koristi se kako bi se utvrdila otpornost organizacije na neočekivane događaje, kao što su ekonomske krize ili prirodne katastrofe. Analiza scenarija je metoda koja se na temelju povijesnih podataka koristi za

pripremu za buduće događaje kroz kreiranje različitih scenarija u slučaju određenih promjena faktora rizika. CAPM model je financijski model koji se koristi za određivanje teoretski odgovarajuće stope povrata u financijskom poslovanju. Model koristi sljedeće parametre: očekivani prinos tržišta, bezrizičnu stopu i beta koeficijent, koji mjeri osjetljivost povrata investicije na promjene u povratu tržišnog portfelja.

Autor Latković (2002) ističe da je glavni pristup povećanju sigurnosti ulaganja – *Value-at-Risk* pristup (VaR) to jest metoda rizične vrijednosti. Ovaj pristup predstavlja prekretnicu u kontroli investicijskih aktivnosti te označava „vrijednost svih rizika koje banka preuzima, odnosno, maksimalni iznos potencijalnih gubitaka koje banka može imati u svom poslovanju“, dok je CaR – *Capital at risk* koncept koji predstavlja „iznos kapitala banke koji je nužan da bi banka unaprijed pokrila obujam njezinih potencijalnih gubitaka u budućem periodu.“ (Čičković, 2011: 164). VaR i CaR su kvantitativne mjere rizika. VaR se u praksi izračunava na svim pojedinačnim organizacijskim razinama banke, dok se CaR izračunava na razini banke u cjelini. Primjenom navedenih metoda smanjuje se rizičnost poslovanja te se samim time poboljšava *image* organizacije kod javnosti, ostalih banaka i centralne banke što u konačnici pozitivno utječe na uvjete poslovanja. Bolji *image* banci donosi mogućnost povoljnijih kamatnih stopa za klijente i jeftinije izvore financiranja (Čičković, 2011).

Financijske institucije, prema autorima Howells i Bain (2007), su poslovne organizacije čije se poslovanje može analizirati na sličan način kao što se analiziraju i druge vrste poduzeća. Dva ključna pristupa koja financijske institucije koriste kao strategije za smanjenje i kontrolu rizika su diverzifikacija i specijalizirani upravljački procesi. Diversifikacija označava ulaganje u raznovrsne imovine i portfelje što smanjuje rizičnost i štiti od neočekivanih ishoda.

Slika 1. Primjer primjene diverzifikacije (Howells i Bain, 2007: 13)

Prikaz na slici 1. opisuje primjenu diverzifikacije na primjeru investitora koji je suočen s odabirom između ulaganja u dvije dionice, dionicu A ili dionicu B. Za ovaj kontekst naglašava se da se prinosi dionica A i B ponašaju neovisno. Pretpostavljen je očekivani povrat obje dionice od 20 posto u povoljnim uvjetima i 10 posto u lošim uvjetima te je jednaka vjerojatnost ostvarivanja od 50% za oba uvjeta.

Potpuno ulaganje u dionicu A ili u dionicu B za investitora donosi očekivani povrat od 15% godišnje koji je izračun prikazan je u prvom dijelu slike 1. Važno je naglasiti da iako izračunati očekivani povrat iznosi 15% godišnje, svake godine postoji 50 posto šanse za visok povrat i 50 posto šanse za nizak povrat, stoga ostvarenje očekivanog povrata nije zajamčeno.

Nadalje, ako se investitor odluči dodijeliti polovicu sredstava svakoj od dionica, postoje četiri moguća ishoda s jednakom vjerojatnošću od 25% koji su prikazani u tablici, u drugom dijelu slike 1. Očekivani povrat i u tom slučaju bit će 15%, što je prikazano izračunom u trećem dijelu slike 1., ali je važno primijetiti da je sada umjesto nikakve šanse dobitka povrata u bilo kojoj godini, postotak mogućnosti da će se dobiti povrat je 50% (Howells, Bain, 2007).

4. Teorijska podloga i pojmovno određenje bankarske krize

Banke su posrednici u financijskim transakcijama između klijenata koji imaju višak financijskih sredstava i onih koji imaju manjak, pri čemu one prikupljaju sredstva od klijenata s viškom i odobravaju kredite klijentima s manjkom sredstava. Kroz ovaj proces, banke ostvaruju profit tako što naplaćuju kamate na odobrene kredite koje su veće od kamata koje isplaćuju klijentima koji polažu novac. Osim osnovne funkcije posredovanja, banke pružaju i druge financijske usluge, uključujući platni promet. Za uspješno poslovanje, banke moraju osigurati sigurnost, likvidnost i profitabilnost, a ovi aspekti su međusobno povezani i međusobno ovisni. Sigurnost banke podrazumijeva stabilnost i pouzdanost u ispunjavanju obveza prema klijentima, kao i zaštitu kapitala ulagača. To se postiže kroz efikasno upravljanje, adekvatnu likvidnost i postizanje profita. Dodatna zaštita štednih depozita od strane države ili relevantnih tijela osigurava povrat ulaganja u slučaju likvidacije banke (Ljubić i dr., 2015).

Mnogi su bili iznenađeni svjetskom financijskom krizom koja je započela u ljeto 2007. godine. Kriza se vrlo brzo od lokalne krize na tržištu kredita u SAD-u pretvorila u veliku krizu koja je zahvatila financijska tržišta diljem svijeta i koja je zahtijevala brze promjene i reakcije tadašnjih vlasti. Bankovne krize su općenito jako nepredvidive, pojavljuju se u neočekivanim trenucima i iznimno ih je teško prognozirati dok istovremeno sa sobom nose razarajuće posljedice za gospodarstvo. Kroz povijest, dogodilo se mnoštvo bankovnih kriza od kojih su neke bile blaže, a neke su imale teže posljedice, a istraživanja pak pokazuju da je učestalost bankovnih kriza porasla u posljednjih nekoliko desetljeća (Laeven, 2011).

Prema autoru Laevenu (2011), bankarske krize se često nalaze u samom središtu financijskih kriza, no također se često preklapaju i s drugim vrstama kriza kao što je na primjer valutna kriza. S obzirom na važnu ulogu banaka u općem financijskom blagostanju, bankovne krize mogu nanijeti ozbiljne posljedice za gospodarstva jer sa sobom donose nezaposlenost i probleme u proizvodnim sustavima.

4.1. Uzroci bankarske krize

Laeven (2011), navodi da bankovnim krizama obično prethode „kreditni bumovi“ i nesklad između cijena imovine i njihove stvarne vrijednosti koji su obično popraćeni reakcijama vlasti pojedinih država u cilju spašavanja funkcionalnosti financijskog sustava. Bez obzira na to što postoje određene sličnosti prijekriznih perioda, uzimajući u obzir nepredvidivost razvitka tehnologija i općenito svijeta, svejedno je nemoguće utvrditi konkretne uzorke pojavljivanja bankovnih kriza i nemoguće je te podatke koristiti za učinkovito predviđanje kriza.

Prema autorici Čičković (2011), postoji nekoliko pogleda na poveznicu između bankovne krize i razine kapitala banke. Pitanja koja se najčešće postavljaju su: Je li samo dostatna količina kapitala dovoljna za zaštitu banke od krize i postoji li povezanost između razine kapitala i vjerojatnosti bankarske krize? Mnogi stručnjaci ističu likvidnost kao ključni čimbenik bankovne krize, dok drugi smatraju da su bankovne krize uzrokovane lošim *managementom* te da visina kapitala nema utjecaja na krizne situacije. Njihov glavni argument je da efikasne banke mogu poslovati i s malim iznosima kapitala, jer koliko god kapital bio visok, to ne jamči sigurnost banke koja loše posluje. Istraživanja su također pokazala da institucije s niskim razinama kapitala u odnosu na institucije s visokim udjelom kapitala ne pokazuju veću težnju ka nelikvidnosti. Mnogi podržavaju ovu teoriju zato što se tekući gubitci zapravo pokrivaju iz ostvarenog profita banke, dok se bankarskim kapitalom pokrivaju nekakvi nepredviđeni troškovi. Navedeni nepredviđeni troškovi su većinom veći od razine rezervi iz profita koje su namijenjene za financiranje tekućih gubitaka što u konačnici dovodi do likvidacije banke. Iz navedenog se može zaključiti da kada bi banke uvijek ostvarivale dobit, kapital uopće ne bi imao svrhu pokrića nepredviđenih troškova već bi služio samo za podjelu dobiti vlasnicima kapitala. 80-ih godina, istraživanja su pokazala da su glavni uzročnici bankovnih kriza i propasti bili loš management, nelikvidnost i preveliki kreditni gubitci. Velika količina rizika koji se pojavljuju u svakodnevnom bankarskom poslovanju, jačanje tržišne konkurencije i deregulacija dovode do sistemskih bankovnih i financijskih kriza u čemu koncept adekvatnog kapitala stvara balans i pruža potporu u očuvanju stabilnosti cjelokupnog sustava.

Autorica Pojatina (2008) navodi nekoliko potencijalnih razloga nastanka bankarskih kriza, no kao glavni razlog navodi da bankarske krize počinju nastajati u trenutcima kada u privatnom sektoru rastu krediti iznad 5% BDP-a što se može iskontrolirati pravilnim upravljanjem kreditnim rizikom te da je potrebno postići smanjenje poreznog pritiska i proračunskog deficita u cilju sprečavanja kriza.

Kako bi osigurale svoju likvidnost, banke formiraju rezerve likvidnosti, koje mogu biti primarne i sekundarne. Primarne rezerve uključuju gotovinu, depozite u drugim bankama i središnjoj banci, koje banke moraju imati, iako ne donose značajan prinos. Sekundarne rezerve, poput kratkoročnih dužničkih vrijednosnih papira i oročenih depozita, omogućuju bankama ostvarivanje profita, iako manjeg nego ulaganjem. Likvidnost tržišta utječe na količinu sredstava u sekundarnim rezervama, pri čemu banke mogu prilagoditi svoje rezerve prema potrebama (Ljubić i dr., 2015).

4.2. Posljedice bankarskih kriza

Bankarske krize su od početka pojavljivanja većinom imale loše posljedice za financijske institucije i gospodarstva u cjelini. Autor Laeven (2011) kao najveću lošu posljedicu bankarskih kriza navodi smanjenje učinkovitosti dodjeljivanja kredita. Rezultat smanjene dostupnosti kredita za mnoge gospodarske djelatnosti koje ovise o vanjskim financiranjima označava velike gubitke gdje dolazi do smanjenja proizvodnje, lošijeg provođenja sustava za kretanje zaliha, povećanja nezaposlenosti i slično. Također, nagli pad ponude kredita može dovesti do kreditne krize ili zamrzavanja kredita. Osim loših posljedica za druge djelatnosti, kriza jedne banke stvara negativne okolnosti za ostale banke toga sustava pa čak i ostalih sustava, putem međubankarskih tržišta. Negativan događaj poput likvidacije banke nosi veliki gubitak povjerenja javnosti u stabilnost financijskog sustava u cjelini, donosi gubitke od međubankarskih izloženosti propalim bankama i gubitke od imovine koju propala banka mora prodati. Kada se banka nađe u teškoj situaciji, suočava se s rastućim troškovima i ozbiljnim gubicima koje tada pokušava zatvoriti iz svojih rezervi dok istovremeno prenosi te poteškoće na zajmoprimce tako da smanjuje ponudu kredita koji postaju skuplji. Količina štete izazvane pojedinom bankarskom krizom ovisi o veličini početnog šoka, o načinu propagiranja tog šoka i intenzitetu intervencijskih mjera.

Autori Cassis, Schenk i Grossman (2016) navode da bankarske krize imaju razarajuće učinke na tržišta vrijednosnih papira i valuta te na makroekonomske troškove te da se jedna bankarska kriza može proširiti u potpunu krizu „poput zaraze“. Osim učinka na društvo u cijelosti, s obzirom na to da je likvidacija banke često dugotrajan proces, klijenti banke u stečaju koji su nakon izvjesnog vremena čak uspjeli doći do svojih sredstava, vjerojatno su se suočili s gubicima jer nisu imali pristup svojim sredstvima u određenom razdoblju.

Kao jedna od rijetkih pozitivnih posljedica bankarske krize može se navesti „učinak čišćenja“ koji označava pojavu kada se neodržive banke prisiljavaju na izlazak s tržišta. Bankarska kriza je općenito „društveno skup“ događaj koji se raznim regulacijama pokušava izbjeći ili ublažiti (Laeven, 2011).

Učinkovitost modernih ekonomija značajno je poboljšana funkcionalnim financijskim sustavom, ali neuspjesi na financijskim tržištima i u institucijama mogu uzrokovati probleme za investitore, zaposlenike i tržišta. Problemi nastaju kod mogućnosti klijenata za posuđivanje, razini štednje u gospodarstvu, pojavi procvata i padova na tržištima te redovitom pojavom financijskih skandala i kraha na financijskim tržištima i institucijama (Howells i Bain, 2007).

5. Financijska regulativa

Teorijska osnova za regulacijom proizlazi iz koncepta tržišnog neuspjeha - odstupanja od tržišnog ideala savršene konkurencije koja mogu nastati zbog prisutnosti elemenata monopola ili oligopola, prisutnosti eksternalija, općeg nedostatka informacija ili postojanja asimetričnih informacija (Howells i Bain, 2007).

Postoje dvije vrste propisa (regulativa) koji se primjenjuju na financijske tvrtke, to su propisi o riziku i računovodstveni standardi. Propisi o riziku koriste se kako bi se spriječio neuspjeh pojedinačnih financijskih tvrtki nametanjem minimalnih standarda za temeljni kapital. Računovodstveni standardi utječu na procjenu vrijednosti financijske imovine i obveza, te imaju izravan utjecaj na kapitalnu osnovicu i krajnji rezultat računa dobiti i gubitka.

Glavna zadaća postojanja regulacija je načelo „adekvatnosti kapitala“. Navedeno načelo institucijama definira nužnost postojanja kapitalne osnovice u skladu s njihovom razinom izloženosti riziku i ističe nužnost održavanja dovoljne razine kapitala kao rezerve za potencijalne gubitke (Bessis, 2010).

Financijske krize imaju štetan utjecaj na gospodarski rast i blagostanje, pa se stoga financijski sektor strogo regulira u usporedbi s drugim sektorima i svrha regulacije je unaprijediti funkcioniranje financijskog sustava, odnosno eliminirati tržišne nedostatke. Zagovaratelji hipoteze efikasnog tržišta tvrde da upravo loša regulacija, koja remeti tržišne mehanizme, izaziva financijske krize. Nakon Globalne financijske krize od 2007. do 2009. godine, financijska regulacija postaje ključni faktor u funkcioniranju financijskih institucija. Činjenica da su financijska tržišta sklona pojavama tržišnih nedostataka predstavlja argument za primjenu regulacije. Naravno, primjena financijske regulacije ne garantira automatsko unaprjeđenje stanja na financijskom tržištu, s obzirom na postojeće prepreke koje mogu dovesti u pitanje njezinu učinkovitost. Na primjer, visoki troškovi regulacije ili neželjeni efekti koji mogu izazvati nove probleme mogu biti faktori koji umanjuju efikasnost regulative (Matek, Pauković i Poljak, 2021).

Ciljevi financijske regulacije prema autorima Matek, Pauković i Poljak (2021: 28) su:

- „Zaštita korisnika financijskih usluga
- Zaštita potrošača financijskih usluga
- Financijska stabilnost
- Tržišna učinkovitost

- Poticanje konkurencije
- Prevencija financijskih zločina
- Poticanje inovacija
- Redistributivni ciljevi“.

„Regulacija banaka treba voditi računa o konfliktu ciljevima, sigurnosti i stabilnosti na jednoj strani i efikasnosti bankovnog sustava na drugoj strani“ (Kandžija, Živko, 2004: 355).

Prema autoru Bessis (2010), propisi i regulacije su temelj stabilnosti financijskog sektora, postavljajući okvire unutar kojih financijske tvrtke djeluju. Oni se dijele na propise o riziku i računovodstvene standarde. Propisi o riziku imaju za cilj osigurati da financijske institucije raspolaze adekvatnim kapitalom kako bi pokrile potencijalne gubitke zbog izloženosti riziku. Ovi propisi, zajedno s računovodstvenim standardima, izravno utječu na financijsko stanje tvrtki, uključujući i konačne financijske rezultate.

Autori Kandžija i Živko (2004) predstavljaju *principal – agent* model nadzora banaka koji se temelji na tome da se parlament ili sabor neke države ponaša kao zastupnik poreznih obveznika te države na način da kontrolira bankovne regulatore. U navedenom modelu, porezni obveznici su zapravo društvo čije interese zastupaju birana zakonodavna tijela. Zakonodavna tijela zakonima koje donose definiraju regulaciju financijskih institucija koju onda „regulatori depozita“ provode u praksi. Društvo je prema ovom modelu izloženo regulatornom riziku koji označava mogućnost da će zakonodavstvo i regulatori donositi odluke koje su loše za samo društvo.

Laeven (2011) u svom istraživanju navodi mane financijske regulacije, u ovom radu izdvojene su neke. Kao osnovnu manu financijske regulative navodi da je ona uglavnom previše usmjerena na rizik pojedinačnih financijskih institucija, a ne na sustav u cjelini. Banke, odgovarajući na propise o kapitalu samo s vlastitim interesima na umu mogu potencijalno djelovati na načine koji štetno djeluju na sustav u cjelini. Kako bi se poboljšala učinkovitost regulacije, morat će postati više sveobuhvatna i usmjerena na stabilnost financijskog sustava u cjelini. Drugo, povezan problem s trenutnim regulatornim okvirom za banke je njegova prociklička priroda, pri čemu banke proširuju svoje poslovanje i povećavaju polugu tijekom ekonomskih uspona na temelju rasta vrijednosti imovine i povećanog apetita za rizikom, dok tijekom ekonomskih padova banke smanjuju svoje bilance kada pad cijena imovine i porast mjerenog rizika čine kapital rijetkim i skupim. Navedeni problem može se ublažiti ograničavanjem širenja banaka i nakupljanja sistemskog rizika tijekom uspona. Nadalje,

problem regulacije je također, i nedostatak pouzdanog mehanizma za ranu intervenciju u bankama u krizi u svrhu minimizacije troškova poreznih obveznika zbog propasti banaka. Ovaj problem posebno je značajan kod velikih banaka koje se smatraju prevelikima da bi propale, pod pretpostavkom da bi propast bilo koje od ovih velikih institucija stvorila kaos na financijskim tržištima i izazvala gubitak povjerenja u bankovni sustav, s katastrofalnim posljedicama na zdravlje drugih banaka i cjelokupno gospodarstvo.

Autori Howells i Bain (2007), također navode manu regulacije, a to je činjenica da regulacija sprječava ulaz novih sudionika koji bi, da mogu ući, prisilili postojeće tvrtke na tržištu da budu učinkovitije i nastalo bi natjecanje u snižavanju cijena. Osim toga, navode da regulacija sprječava spajanja i preuzimanja te omogućuje malim, neefikasnim tvrtkama da ostanu u poslovanju i „zauzimaju“ mjesto na tržištu. Sukladno tome, deregulacija bi dovela do spajanja koja bi rezultirala ekonomijama obujma i obuhvata te zamjenom lošeg menadžmenta.

5.1. Kontrola banaka

Prema autorima Kandžija i Živko (2004), banke su dužne voditi poslovne knjige, organizirati svoje poslovanje i voditi poslovnu dokumentaciju u skladu s važećim standardima i regulacijama struke i to na način da omogućava provjeru te moraju čuvati sve dokumente kroz određeni period vremena. Postavljeni su rokovi koje banke moraju poštivati tijekom skladištenja dokumenata. Nalozi za plaćanje i ostali dokumenti platnog prometa čuvaju se pet godina nakon isteka godine u kojoj su dokumenti nastali, dok se ugovori i ostali dokumenti na temelju kojih nastaju imovinske i obvezne promjene te knjigovodstvene isprave čuvaju deset godina. Osim što svu dokumentaciju moraju čuvati, banke su dužne sastavljati godišnja izvješća koja prilažu središnjoj banci ili nadležnom tijelu. Kako bi se osigurala transparentnost i dosljednost, središnja banka može propisati oblik, sadržaj i vrstu izvješća te rok objavljivanja istih. Središnja banka dakle provodi vanjsku kontrolu banaka i ona je tijelo kojem su sve ostale banke dužne kontinuirano dostavljati dokumente o svim promjenama u poslovanju, ažurno i bez odgađanja. Središnja banka na temelju izvještaja procjenjuje zakonitost i ispravnost poslovanja banke, sposobnost banke pri upravljanju rizicima i definira mjere kontrole.

Unutarnja kontrola je isključivo proizvoljna to jest ovisi o pojedinačnim upravama banaka i zadužena je za nadzor i osiguravanje pravilnosti rada, ažurnosti i zakonitosti poslovanja. Cilj unutarnje kontrole je „preventivno djelovati radi sprječavanja prijevara i pogrešaka u poslovanju banke, što se radi raznim metodama i postupcima ugrađenim u organizaciju banke“ (Kandžija, Živko, 2004: 361).

Kako bi se utvrdila ocjena stanja banke koristi se bankovna bilanca jer osim što su banke posrednici na tržištu novca, banke također ostvaruju profit na razne načine. „Profit koji banke ostvaruju opravdava se preuzetim rizikom po izdanim zajmovima, a ostvaruje se, u najvećoj mjeri, kamatom po izdanim zajmovima“. Bankovnu aktivu čini imovina banke (rezerve, zajmovi i obveznice), dok bankovnu pasivu čine štedni depoziti. Poslovanje banke temelji se na efektu financijske poluge na način da banka dio primljenih sredstava koristi kao rezerve, dok ostatak koristi za poslovne aktivnosti na tržištu kapitala (npr. ulaganje u vrijednosne papire). Efekt financijske poluge govori da postoji isplativost pri korištenju tuđih izvora financiranja sve dok se ostvaruje stopa profitabilnosti koja premašuje ponderiranu kamatnu stopu na posuđeni kapital. S obzirom da je navedeni sistem poslovanja izrazito reaktivan na promjene, kako bi se uspješno regulirao primjenjuju se metode kontrole koje stavljaju u odnos količinu vlastitog kapitala i izdanih zajmova kao što je metoda kapitalnog faktora (Mitrović i dr., 2015).

5.2. Prevencija bankarskih kriza putem regulacije

„Širenje područja jedinstvenoga financijskoga tržišta Europske Unije pridonijelo je većoj likvidnosti financijske imovine koja unutar njega cirkulira, i međuovisnosti pojedinačnih nacionalnih financijskih tržišta kao njegovih sastavnica, uz istovremeno povećanje rizika nestabilnosti i pojave sistemskog rizika. Strukturiranje primjerenoga, zajedničkog okvira financijske regulative za sve države članice, osnovni je instrument održivosti, međusobne koordinacije i učinkovitosti fragmentiranih nacionalnih financijskih tržišta“ (Božina, Štajfer, 2009).

Jedan od načina prevencije bankarskih kriza ili ublažavanja posljedica krize je osiguranje depozita. Sustav osiguranja depozita se u banci uspostavlja u stabilnim, a ne kriznim vremenima i on ima za cilj očuvati povjerenje javnosti u sustav to jest povećati štednju stanovništva. U kriznim situacijama dolazi do takozvanog juriša na banke kada štediše povlače svoja sredstva iz banaka i upravo se to pokušava spriječiti osiguranjem depozita. Povećanje štednje pozitivno utječe na ekonomski rast i na općenitu financijsku stabilnost zemlje (Kandžija, Živko, 2004).

Kada se banka nađe pred likvidacijom, vlada, razne agencije i porezni obveznici često snose dio troškova nastale bankarske krize te na taj način pomažu ublažiti posljedice. Navedena pomoć može se odvijati u nekoliko oblika. Prvi oblik pomoći je da vlada ili odgovorna agencija za osiguranje zatvori pogođenu banku, rasproda imovinu i isplati vjerovnike. Drugi oblik pomoći je na način da vlada organizira neku drugu instituciju koja će preuzeti pogođenu banku

tj. njezine obveze. Treći oblik pomoći je na način da država djeluje izravno, na primjer dajući depozite ili nacionalizirajući banku (Cassis i dr., 2016).

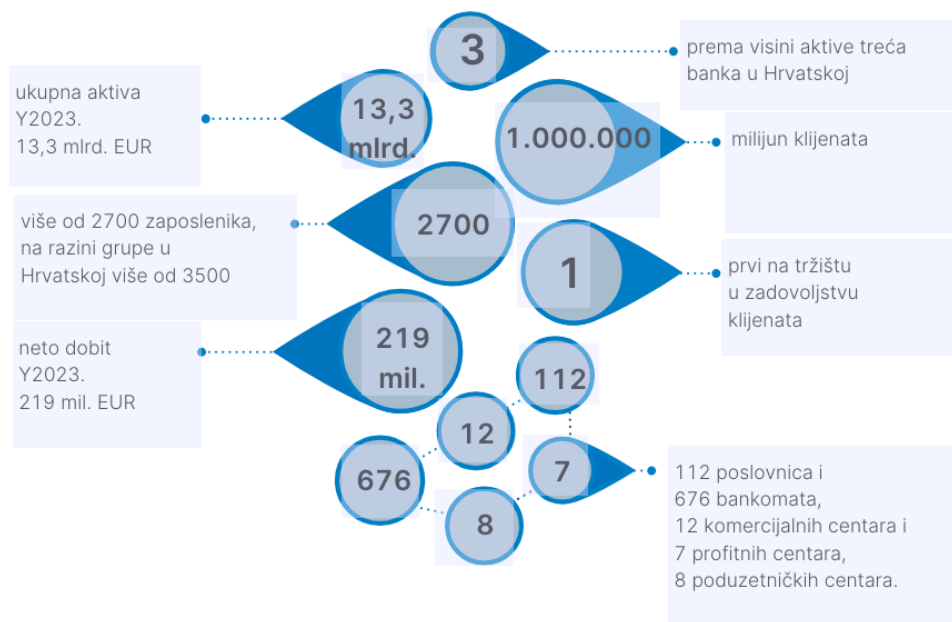
Plan oporavka je dokument koji banke dostavljaju nadzornim institucijama u skladu sa Zakonom o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava. U ovom dokumentu bitno je pokazati da je banka u slučaju ozbiljne krize sposobna osigurati dovoljan kapital i kapacitet za oporavak. „Planom se određuju mjere jačanja kapitala i izvora likvidnosti banke kako bi se pripremila za niz scenarija“ te „upravljanje oporavkom opisano u Planu osigurava pravodobnu identifikaciju i pravilno upravljanje bilo kojom situacijom oporavka“ (Erste banka, 2023).

6. Analiza poslovanja poslovne banke

Kako bi se detaljnije pojasnila problematika rada, izrađena je analiza poslovanja poslovne banke koja posluje u RH, Erste&Steiermärkische Bank d.d., u daljnjem tekstu „Erste banka“. U ovom poglavlju prikazani su opći podaci o izabranoj poslovnoj banci te nešto više o načinu poslovanja u svrhu izbjegavanja bankovne krize te upravljanja rizicima. Podatci korišteni u svrhu ove analize preuzeti su iz službene publikacije godišnjeg izvješća Erste banke za 2022. godinu.

6.1. Opći podaci i financijski pokazatelji Erste banke

Erste banka pod tim nazivom posluje od 2003. godine a formirana je spajanjem nekadašnjih snažnih regionalnih banaka u Hrvatskoj; Riječke, Bjelovarske, Trgovačke i Čakovečke banke. Danas je Erste banka treća po veličini aktive na tržištu te posluje kao članica međunarodnog „Erste Groupa“, jednog od najvećih pružatelja financijskih usluga srednje i istočne Europe koji posluje u Republici Hrvatskoj, Republici Crnoj Gori i Republici Sloveniji. Banka kontinuirano posluje uz kvalitetne financijske rezultate te se može pohvaliti ulaganjem u digitalni razvoj koji potiče inovativnost i kreativnost. Erste banka ističe svoju konkurentnost po tome što prateći financijske potrebe građana i financirajući profitabilne projekte poduzetnika i tvrtki, doprinosi rastu zaposlenosti i razvoju gospodarstva (Erste banka, 2024a).

Slika 2. Prikaz "Erste banka u brojkama" (Erste banka, 2024b)

Kao što je na slici 2. prikazano, Erste banka je treća banka u Hrvatskoj prema visini aktive, koja iznosi 13,3 milijardi EUR u 2023. godini. Banka ima više od milijun zadovoljnih klijenata i više od 2700 zaposlenika, dok na razini grupe u Hrvatskoj zapošljava preko 3500 ljudi. Njezina neto dobit u 2023. godini iznosila je 219 milijuna EUR te se Erste banka ističe kao lider na tržištu u zadovoljstvu korisnika. Sa 112 poslovnica i 676 bankomata, uz 12 komercijalnih centara, 7 profitnih centara i 8 poduzetničkih centara, pruža široku dostupnost i raznolike financijske usluge svojim klijentima.

Erste banka navodi da su „Financijski izvještaji sastavljeni u skladu s Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja (MSFI-jevima) izdanim od strane Odbora za međunarodne računovodstvene standarde („IASB“) i usvojenim od strane Europske unije („EU“), kako bi se osigurala sustavnost i transparentnost podataka te da „Banka vodi svoje poslovne knjige u skladu s propisima i odlukama zahtjeva statutarne računovodstva banaka u Hrvatskoj“ (Erste banka, 2023).

„Najveći fokus u 2022. godini bio je na aktivnostima prilagodbe cjelokupnog poslovnog sustava, proizvoda i usluga te mreže poslovnica Erste banke na uvođenje eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj od 1. siječnja 2023. godine. Ove aktivnosti su zahtijevale dodatne troškove te izniman doprinos zaposlenika. Sve pripremne aktivnosti su odrađene u skladu s planiranim rokovima te je Erste banka ulaskom u 2023. godinu sve svoje operativne sustave uspješno prilagodila novoj valuti te opskrbila poslovnu mrežu s dovoljnom količinom gotovog novca eura kako bi klijenti mogli neometano nastaviti koristiti naše usluge nakon uvođenja nove službene valute“ (Erste banka, 2023).

Tablica 1. Račun dobiti i gubitka Erste banke za razdoblje od 2019. do 2022. (u milijunima HRK)

Stavka	Grupa 2019	Grupa 2020	Banka 2019	Banka 2020	Grupa 2021	Grupa 2022	Banka 2021	Banka 2022
Neto kamatni prihod	2046	2025	1613	1617	2003	2121	1612	1747
Kamatni prihodi	2232	2152	1836	1785	2107	2175	1766	1859
Ostali slični prihodi	169	161	67	59	155	184	55	76
Kamatni troškovi	-280	-224	-217	-166	-204	-170	-157	-121
Ostali troškovi	-75	-64	-73	-61	-55	-68	-52	-67
Neto prihod od naknada i provizija	803	694	504	433	809	884	519	598
Prihod od naknada i provizija	1057	925	690	597	1068	1199	713	860
Trošak od naknada i provizija	-254	-231	-186	-164	-259	-315	-194	-262
Prihod od dividendi	1	1	69	11	1	-	11	47
Neto rezultat iz trgovanja i vođenja na fer vrijednost	234	211	228	211	221	298	218	309
Dobici / gubici po osnovi financijskih instrumenata koji se mjere po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka	4	-14	3	-18	4	-12	6	-13
Neto rezultat ulaganja po metodi udjela	9	8	-	-	9	8	-	-
Prihod od najma od ulaganja u nekretnine i ostalog operativnog najma	95	86	-	5	66	59	4	3
Troškovi zaposlenih	-747	-718	-538	-522	-779	-860	-581	-670
Ostali administrativni troškovi	-660	-648	-496	-487	-611	-699	-457	-550
Amortizacija	-248	-251	-114	-131	-250	-246	-143	-154
Ostali dobiti/gubici od prestanka priznavanja financijskih instrumenata koji se ne mjere po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka	1	-	-	-	-	1	-	1
Umanjenje vrijednosti koje proizlazi iz financijskih instrumenata	-43	-785	-72	-627	-167	318	-144	248
Ostali operativni rezultati	-284	-126	-278	-107	-9	-329	-13	-271
Ostali operativni prihodi	56	20	46	19	201	78	197	70
Ostali operativni troškovi	-340	-146	-324	-126	-210	-407	-210	-341
Dobit prije poreza za razdoblje	1211	482	919	384	1297	1543	1032	1295
Porez na dobit	-229	-10	-166	6	-228	-371	-185	-318
Neto rezultat za razdoblje	982	472	753	390	1069	1172	847	977
Neto rezultat raspoloživ nekontrolirajućem interesu	20	12	-	-	19	-4	-	-
Neto rezultat raspoloživ vlasniku matičnog društva	962	460	-	-	1050	1176	-	-

Izvor: Izrada autorice prema financijskim izvješćima Erste banke (Erste banka, 2021:72;2023:80)

Uvidom u tablicu 1. koja prikazuje račun dobiti i gubitka Erste banke i cjelokupne grupacije, donose se zaključci o ključnim financijskim pokazateljima za razdoblje od 2019. do 2022. godine. S obzirom na to da je u tom razdoblju u Republici Hrvatskoj funkcionalna valuta bila hrvatska kuna, podatci su prezentirani u toj valuti. Od 2019. do 2022. godine banka i grupa bilježe rast neto kamatnog prihoda te neto prihoda od naknada i provizija što ukazuje na povećanje poslovnih aktivnosti i smanjenje kamatnih troškova. Neto kamatni prihod banke pokazuje rast od 134 milijuna kuna što je povećanje od 8,4% u odnosu na 2021., dok neto prihod od naknada i provizija raste za 94 milijuna kuna (povećanje od 15,2% u odnosu na 2021. godinu). Troškovi zaposlenih koji uključuju „troškove plaća i naknada, troškove bonusa,

doprinosu i poreze iz plaća i na plaće, trošak tekućeg rada za otpremnine i jubilarne nagrade te efekte ponovnog mjerenja obveza za jubilarne nagrade“ na razini banke i na razini grupe u navedenom razdoblju kontinuirano rastu što može biti rezultat povećanja broja zaposlenih, ali i povećanja troškova poslovanja. Neto rezultat značajno varira kroz godine uz najveće odstupanje tj. pad u 2020. godini što je najvjerojatnije rezultat utjecaja eksternih faktora poput ekonomskih promjena uzrokovanih epidemijom Covid-19 virusa, no prikazan je također i oporavak u 2021. i 2022. godini. Neto dobit u 2022. godini iznosila je 977 milijuna kuna što je 15,3% više u odnosu na 847 milijuna kuna u 2021. Sličan trend kretanja pokazuju i promjene u porezu na dobit.

6.2. Upravljanje rizicima Erste banke

Erste banka ističe da je „Ključna funkcija svake banke svjesno i selektivno preuzimanje rizika te profesionalno upravljanje takvim rizicima. Proaktivna politika i strategija upravljanja rizicima Grupe ima za cilj uspostaviti uravnotežen omjer preuzetih rizika i povrata kako bi se ostvarili održivi i adekvatni povrati na kapital“, osim toga navodi da su ključni rizici s kojima se banka suočava: kreditni, tržišni, operativni te rizik likvidnosti. Osim što se banka suočava s navedenim ključnim rizicima, „banka se također fokusira i na upravljanje makroekonomskim rizicima kao i koncentracijama unutar i između različitih tipova rizika“ (Erste banka, 2023).

Slika 3. Pregled organizacije upravljanja rizicima Erste banke (Erste banka, 2023)

Slika 3. prikazuje na koji način je podijeljena organizacijska struktura upravljanja rizicima Erste banke koja omogućava učinkovitost upravljanja rizicima u banci. Član uprave za upravljanje rizicima ima ključnu, nadzornu ulogu u cijeloj strukturi te je odgovoran za implementaciju i održavanje strategije upravljanja rizicima. Njegova zadaća je također osigurati dostupnost potrebnih resursa, infrastrukture i zaposlenika te osigurati pridržavanje određenim standardima, metodama i procesima. Na operativnim razinama unutar banke provode se identifikacija,

mjerenje, procjena, odobrenje, praćenje i postavljanje limita za ključne rizike. Kao poveznica između operativne razine i uprave, postoje odjeli koji provode funkcije kontrole rizika na operativnoj razini te istovremeno izvršavaju djelatnosti u sklopu strateškog upravljanja rizicima, a sto su: sektor upravljanja rizicima, sektor za upravljanje nefinancijskim rizicima, sektor upravljanja kreditnim rizikom i sektor korporativne sigurnosti (Erste banka, 2023).

Upravljanje rizicima i kapitalom na razini grupe odvija se prema modularnom i sveobuhvatnom sustavu integriranog upravljanja rizicima („ERM – *Enterprise Risk Management*“). „ERM okvir dizajniran je na način da podržava menadžment u upravljanju portfeljem rizika, kao i potencijalom za pokriće (internim kapitalom) kako bi se osigurala adekvatna razina kapitala u skladu s profilom rizika Banke/ESB Grupe. Integrirano upravljanje rizicima prilagođeno je poslovnom i rizičnom profilu Banke, te odražava strateški cilj zaštite dioničara i vjerovnika uz osiguranje održivosti Banke/ESB Grupe“ (Erste banka, 2023). Banka i grupa koriste posebne sustave i infrastrukturu kako bi pravilno identificirale, kvantificirale i upravljale rizicima u svom portfelju. Jedan od sustava korištenih od strane višeg menadžmenta je sustav procjene materijalnosti rizika (RMA). „RMA je godišnji proces čija je svrha sistematično identificiranje novih i procjena postojećih rizika“, u svrhu poboljšanja implementacije upravljanja rizicima i ublažavanje posljedica rizika unutar grupe (Erste banka, 2023).

6.2.1. Upravljanje kreditnim rizikom

Banka u financijskom izvješću (2023) navodi da se svi podatci potrebni za upravljanje kreditnim rizikom, upravljanje ponderiranom aktivom i kapitalnim zahtjevima redovito unose u središnju bazu podataka. Kvaliteta tih podataka je kontinuirano kontrolirana. Organizacijske jedinice unutar Sektora upravljanja rizicima koriste ovu bazu podataka za izvještaje o kreditnom riziku, što omogućava centraliziranu analizu i sistematiziran izračun pokazatelja rizika te primjenjivanje metode ranog prepoznavanja povećanog kreditnog rizika. Izvještavanje omogućuje stalno praćenje kreditnog rizika i poduzimanje kontrolnih mjera. Sukladno kontinuiranom praćenju podataka i analiziranju izvještaja, banka redovito, po potrebi (najmanje jednom godišnje) definira strategije vezane za cjelokupni proces kreditiranja. Odobravanje kredita ovisi o kreditnoj sposobnosti klijenta, vrsti željenog kredita, kolateralu i dodatnim uvjetima koji umanjuju kreditni rizik. Procjena rizika neispunjenja obveza klijenta odvija se na način da banka određuje interni rejting za svaku izloženost kreditnom riziku. Interni rejtingi uzimaju u obzir sve dostupne informacije potrebne za procjenu mogućnosti neispunjavanja obveza klijenta kao što su npr.: financijska snaga klijenta, mogućnost eksterne podrške itd. Rezultate rejtinga ocjenjuje centralna jedinica za validaciju koristeći statističke tehnike, prema

metodologiji Erste Grupe. Erste banke kategorizira klijente u četiri kategorije rizika, prema internim rejtinzima:

- Nizak rizik – obuhvaća klijente koji dugo surađuju s bankom, imaju snažnu financijsku poziciju i koji bez kašnjenja u plaćanju obveza u posljednjih 12 mjeseci.
- Poseban nadzor – obuhvaća klijente s poviješću kašnjenja u plaćanju ili neispunjavanja obveza, te oni čiji financijski podaci ukazuju na moguće poteškoće podmirivanja obveza u srednjem roku.
- Ispod standarda – obuhvaća klijente koji su izrazito osjetljivi na negativne financijske i ekonomske utjecaje.
- Neprihodujuća izloženost – obuhvaća klijente koji ispunjavaju jedan ili više kriterija za status neispunjavanja obveza prema aktima HNB-a (npr. kašnjenja dulja od 90 dana) (Erste banka, 2023).

6.2.2. Upravljanje tržišnim rizikom

Prema financijskom izvješću (2023), tržišni rizik predstavlja mogućnost gubitka uslijed nepovoljnih promjena tržišnih cijena i odnosi se na kamatni rizik, valutni rizik i rizik promjene cijena vrijednosnih papira. Za lokalne potrebe, banka i grupa koriste standardizirani model za izračun kapitalnih zahtjeva za tržišni rizik. *Value-at-Risk* pristupom procjenjuje se potencijalni maksimalni gubitak portfelja unutar određenog razdoblja koristeći povijesnu metodu na razini pouzdanosti 99%. Stres testiranjem ispituju se ekstremne tržišne situacije izvan simulacijskog razdoblja, osiguravajući dovoljno sredstava za volatilna razdoblja i omogućujući učinkovito upravljanje pozicijama.

Identifikacija kamatnog rizika obuhvaća analizu svih kamatonosnih financijskih instrumenata u svrhu izračuna utjecaja različitih scenarija kamatnih stopa na njihovu ekonomsku vrijednost i kamatne prihode. Valutni rizik se kontrolira postavljanjem internih limita, koji su u skladu s poslovnom strategijom, najčešće od strane uprave banke (Erste banka, 2023).

6.2.3. Upravljanje rizikom likvidnosti

Banka se s rizikom likvidnosti suočava provedbom projekta za poboljšanje okvira izvještavanja rizika likvidnosti s ciljem poboljšanja i testiranja otpornosti na stres i kvalitete podataka. Rezerva likvidnosti banke se sastoji od "gotovine, viška sredstva nad obveznom rezervom kod središnjih banaka, nezaloženu imovinu založivu kao kolateral kod središnje banke kao i ostale likvidne vrijednosne papire" (Erste banka, 2023). U svrhu izvještavanja o riziku likvidnosti, banka koristi koeficijent likvidnosne pokrivenosti (LCR) i koeficijent stabilnog financiranja

(NSFR) koji se prate na razini banke i na razini grupe. Kratkoročni rizik nelikvidnosti također se prati putem analize razdoblja preživljavanja, procjenjujući koliko dugo Banka može preživjeti različite krizne scenarije s obzirom na količinu imovine u tom trenutku. Osim navedenih sustava praćenja, banka također kontinuirano prati vremenske neusklađenosti priljeva i odljeva koristeći koeficijent strukturne likvidnosti. „Sveobuhvatni plan postupanja u kriznim situacijama osigurava neophodnu koordinaciju svih uključenih strana u proces upravljanja likvidnošću u slučaju krize te se redovno ažurira“ (Erste banka, 2023). Kako je navedeno u financijskom izvješću (Erste banka, 2023), u 2022. godini, nastavljen je rast depozita klijenata koji su ostali glavni izvor financiranja Banke. Osim rasta količine depozita, rastao je i volumen kredita no bez obzira na to, rast depozita je bio značajniji, što je rezultiralo viškom likvidnosti.

6.2.4. Upravljanje operativnim rizikom

U financijskom izvješću za 2022. godinu, „banka definira operativni rizik kao rizik gubitka koji proizlazi iz neadekvatnih ili neuspjelih unutarnjih procesa, ljudi i sustava ili iz vanjskih događaja, uključujući pravni rizik“. Pri upravljanju operativnim rizicima, banka „primjenjuje sljedeće elemente: utvrđivanje operativnog rizika, procjenu, mitigaciju i prihvaćanje operativnog rizika, kvantificiranje operativnog rizika te praćenje, kontrolu i izvještavanje o operativnom riziku“ (Erste banka, 2023).

Kako bi se učinkovito pristupilo operativnim rizicima, primjenjuju se i kvantitativne i kvalitativne metode za određivanje izloženosti istima. Kvantitativna analiza uključuje prikupljanje i kategorizacija podataka o unutarnjim i vanjskim gubitcima, te provođenje analize scenarija za procjenu budućih gubitaka dok se kvalitativna analiza provodi putem redovite kontrole i samoprocjene rizika. U svrhu detekcije operativnog rizika, banka je uspostavila ključne pokazatelje rizika, a to su npr. dostupnost sustava, fluktuacija zaposlenika i prigovori klijenata (Erste banka, 2023).

6.3.Regulatorni zahtjevi Erste banke

Grupa, pa tako i banka primjenjuje Uredbu o kapitalnim zahtjevima i Direktivu CRD IV u skladu s nacionalnim Zakonom o kreditnim institucijama pri izračunavanju regulatornog kapitala i kapitalnih zahtjeva. Računovodstveni podatci Grupe u skladu su s Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja (MSFI). Prema Uredbi o kapitalnim zahtjevima, regulatorni kapital Erste banke sastoji se od redovnog osnovnog kapitala, dodatnog osnovnog kapitala i dopunskog kapitala, a potrebno je ispunjavati sljedeće zahtjeve: „stopu redovnog

osnovnog kapitala od 4,5%, stopu osnovnog kapitala od 6% te stopu ukupnog kapitala od 8%“ (Erste banka, 2023). Osim navedenih minimalnih kapitalnih zahtjeva, Zakon o kreditnim institucijama nalaže održavanje zaštitnog sloja za očuvanje kapitala od 2,5% za Grupu i za Banku, održavanje zaštitne stope za sistemski rizik od 1,5% i i zaštitnu stopu za ostale sistemski važne institucije (OSV) u iznosu od 2%. Uz sve navedeno, nužno je ispuniti i specifične kapitalne zahtjeve iz postupka nadzorne provjere i ocjene (SREP).

U 2022. godini, grupa je zadovoljila kapitalne zahtjeve te „stavka zadržana dobit uključuje prihvatljivu dobit od 585,3 milijuna HRK (Banka 389,3 milijuna HRK) koju je Europska središnja banka odobrila odlukom od 06. veljače 2023. godine“ (Erste banka, 2023).

7. Zaključak

„Bankarski sektor u globalnom gospodarskom sustavu predstavlja područje od iznimnog utjecaja na očuvanje makroekonomske stabilnosti“ (Mitrović i dr., 2015). Za uspješno poslovanje, banke moraju osigurati sigurnost, likvidnost i profitabilnost te provoditi aktivnosti u svrhu izbjegavanja kriznih situacija.

S obzirom da se rizici ne mogu u potpunosti izbjeći, bitno je osigurati sustave i provoditi strategije kojima će ih se kontrolirati. Štoviše, upravljanje rizicima ne nastoji eliminirati rizike, već stvoriti okruženje za optimalno donošenje poslovnih odluka, uzimajući u obzir relevantne rizike. Tehnološki napredak uzrokuje povećanu složenost rizika pa se sukladno tome procesi kontrole moraju prilagođavati u svrhu postizanja ciljeva organizacije i osiguravanja kontinuiranosti poslovanja. Aktivno upravljanje rizicima osigurava poboljšanje strategije, taktike, operacija i usklađenosti organizacije te ono najbitnije je da osigurava izbjegavanje kriznih situacija dok se klasifikacijom rizika postiže adekvatnije planiranje i postupanje u skladu s obilježjima pojedinog rizika što u konačnici poboljšava rezultate upravljanja.

Glavni rizici u bankovnom poslovanju uključuju kreditni rizik, tržišni rizik, kamatni rizik i rizik likvidnosti. Banke koriste različite metode i tehnike zaštite od navedenih rizika.

Bankovne krize mogu imati globalne posljedice, to je pokazala financijska kriza koja je započela 2007. godine i sa sobom donijela posljedice kao što su nezaposlenost i smanjenje proizvodnje. Osim toga, posljedice bankovnih kriza uključuju smanjenje dostupnosti kredita i narušavanje povjerenja javnosti u financijski sustav.

Financijska regulacija ima zadaću osigurati sigurno poslovanje banaka i financijskih institucija te spriječiti nastajanje bankovnih kriza. Ključni aspekt regulacije je načelo „adekvatnosti kapitala“, koje zahtijeva održavanje dovoljne razine kapitala za pokrivanje potencijalnih gubitaka u kriznim situacijama. Ciljevi financijske regulacije uključuju zaštitu korisnika i potrošača financijskih usluga, financijsku stabilnost, tržišnu učinkovitost, poticanje konkurencije, prevenciju financijskih zločina, poticanje inovacija te redistributivne ciljeve.

Cilj ovog istraživačkog rada bio je prikazati utjecaj financijske regulacije na sprječavanje bankovnih kriza na primjeru jedne hrvatske poslovne banke. Za potrebe analize, izabrana je Erste banka te su prikazani njezini ključni aspekti poslovanja u svrhu izbjegavanja bankovne krize te upravljanja rizicima. Erste banka naglašava važnost svjesnog preuzimanja i profesionalnog upravljanja rizicima te navodi da su „osiguravanje adekvatnosti kapitala i

dugoročne održivosti, komponente integriranog upravljanja rizicima podrška menadžmentu u ispunjavanju strategije Grupe i Banke“ (Erste banka, 2023). Organizacijska struktura upravljanja rizicima podijeljena je na način da osigurava učinkovitost dok se za osiguranje adekvatne razine kapitala u skladu s profilom rizika koristi sustav integriranog upravljanja rizicima (ERM). Nakon uvida u ključne aspekte poslovanja Erste banke iz financijskog izvješća za 2022. godinu (2023), vidljivo je da banka zadovoljava sve regulatorne zahtjeve i svojim sveobuhvatnim pristupom upravljanja rizicima uspješno posluje osiguravajući stabilnost, sigurnost i kontinuirani rast. Erste banka postavlja visoke standarde u financijskom sektoru te služi kao primjer odgovornog i održivog poslovanja uzimajući u obzir njezine kvalitete: učinkovito upravljanje rizicima, transparentnost, inovacije i prilagodljivost.

Literatura

Knjige:

1. Andrijanić, I., Gregurek, M., and Merkaš, Z. (2016). *Upravljanje poslovnim rizicima*. Zagreb: Libertas-Plejada.
2. Barjaktarović, L. (2009). *Upravljanje rizikom*. Beograd: Univerzitet Singidunum, pp. 3-4.
3. Bessis, J. (2010). *Risk management in banking*. United Kingdom, Chichester: John Wiley
4. Cassis, Y., Schenk, C.R., Grossman, R.S. (2016). *The Oxford handbook of banking and financial history*. Oxford: Oxford University Press.
5. Čičković, R. (2011). *Metodi procjene rizika banaka i bankarski kapital*. Banja Luka: Nezavisni univerzitet Banja Luka, pp.18-38.
6. Hopkin, P. (2018). *Fundamentals of risk management : understanding, evaluating and implementing effective risk management*. London: Kogan Page Limited, pp.23.
7. Howells, P., and Bain, K. (2007). *Financial Markets and Institutions*. England: Pearson Education Limited, pp.7-13.
8. Kandžija, V., and Živko, I. (2004). *Poslovna politika banaka*. Mostar-Rijeka: Sveučilište u Mostaru i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
9. Matek, P., Pauković, H., and Poljak, D. (2021). *Financijska regulacija*. Zagreb: EFFECTUS poduzetnički studij – visoko učilište.
10. Rose, P.S. and Hudgins, S.C. (2010). *Upravljanje bankama i financijske usluge*. 8th ed. Zagreb: MATE d.o.o., pp. 482.
11. Srića, V. (2011). *Menadžment rizika*. Šibenik: Veleučilište u Šibeniku
12. Vujović, R. (2009). *Upravljanje rizicima i osiguranje*. Beograd: Univerzitet Singidunum

Članici:

1. Božina, M., and Štajfer, J. (2009). REFORMA FINANCIJSKE REGULATIVE EUROPSKE UNIJE – ANALIZA ULOGE PRAVA NA SUVREMENOM FINANCIJSKOM TRŽIŠTU, *Ekonomski pregled*. 60(1-2). pp. 50-74. Available from: <https://hrcak.srce.hr/32923> [pristupljeno: 24. lipnja 2024].

2. Čendo Metzinger, T. and Toth, M. (2020). Metodologija istraživačkog rada za stručne studije, *Veleučilište Velika Gorica*. pp. 9-14. Available from: <https://www.vvg.hr/app/uploads/2020/03/METODOLOGIJAISTRA%C5%BDIVA%C4%8CKOG-RADA-ZA-STRU%C4%8CNE-STUDIJE.pdf> [pristupljeno: 21. ožujka 2024].
3. Laeven, L. (2011). Banking Crises: A Review. *The Annual Review of Financial Economics*. 3. pp.17-40. Available from: https://www.researchgate.net/publication/228202602_Banking_Crises_A_Review [pristupljeno: 23. svibnja 2024].
4. Latković, M. (2002). Upravljanje rizicima: identifikacija, mjerenje i kontrola. *Financijska teorija i praksa*. 26(2). pp.463-477. Available from: <https://hrcak.srce.hr/file/9059> [pristupljeno: 27. ožujka 2024].
5. Lazibat, T., Županić, I., and Baković, T. (2009). VREMENSKE IZVEDENICE KAO INSTRUMENTI TERMINSKIH TRŽIŠTA. *Ekonomika misao i praksa*. 18(1), pp. 59-78. Available from: <https://hrcak.srce.hr/39280> [pristupljeno: 23. svibnja 2024].
6. Ljubić, D., Ljubić, I., and Miloslavić, T. (2015). REASONS FOR THE INCAPABILITY OF BANKS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA TO COLLECT PAST DUE RECEIVABLES. *DIEM*. 2(1). pp. 34-46. Available from: <https://hrcak.srce.hr/161584> [pristupljeno: 10. travnja 2024].
7. Odluka o upravljanju rizicima, Narodne novine, br. 94/16. Available from: <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=31581> [pristupljeno: 22. svibnja 2024].
8. Sironi, A (2018). The evolution of banking regulation since the financial crisis: a critical assessment. *BAFFI CAREFIN Centre Research Paper* (103). Available from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3304672 [pristupljeno: 24. lipnja 2024].
9. Pojatina, K. (2008). Credit risk, credit and economic cycles in croatian banking. *Izvorni znanstveni rad*. Available from: <https://hrcak.srce.hr/file/60010> [pristupljeno: 10. svibnja 2024].
10. Pongrac, B. i Majić, T. (2015). Upravljanje poslovnim rizicima. *Tehnički glasnik*. 9(1). pp. 94-98. Available from: <https://hrcak.srce.hr/138002> [pristupljeno: 15. ožujka 2024].
11. Mitrović, D., Radman Peša, A., and Zubak, V. (2015). Regulacija financijskog tržišta prije i nakon svjetske krize. *Oeconomica Jadertina*. (1). Available from: <https://hrcak.srce.hr/en/file/216069>

12. Udovičić, A. i Kadlec, Ž. (2013). Analiza rizika upravljanja poduzećem. *Praktični menadžment*. 4(1). pp.50-51. Available from: <https://hrcak.srce.hr/118470> [pristupljeno: 3. travnja 2024].

Web-stranice:

1. Erste banka. (2021). Financijska izvješća, Godišnje izvješće za godinu koja završava 31. prosinca 2020. Dostupno na: <https://www.erstebank.hr/hr/o-nama/financijska-izvjesca/2021> [pristupljeno: 21. lipnja 2024].
2. Erste banka. (2023). Financijska izvješća, Godišnje izvješće za godinu koja završava 31. prosinca 2022. Dostupno na: <https://www.erstebank.hr/hr/o-nama/financijska-izvjesca> [pristupljeno: 21. lipnja 2024].
3. Erste banka. (2024a). O nama Dostupno na: <https://www.erstebank.hr/hr/o-nama> [pristupljeno: 17. lipnja 2024].
4. Erste banka. (2024b). Profil kompanije. Dostupno na: https://cdn0.erstegroup.com/content/dam/hr/ebc/www_erstebank_hr/o-nama/profil-kompanije.pdf [pristupljeno: 17. lipnja 2024].

Popis tablica

Tablica 1. Račun dobiti i gubitka Erste banke za razdoblje od 2019. do 2022. (u milijunima HRK)	24
---	----

Popis slika

Slika 1. Primjer primjene diverzifikacije (Howells i Bain, 2007: 13).....	13
Slika 2. Prikaz "Erste banka u brojkama" (Erste banka, 2024b).....	22
Slika 3. Pregled organizacije upravljanja rizicima Erste banke (Erste banka, 2023).....	25